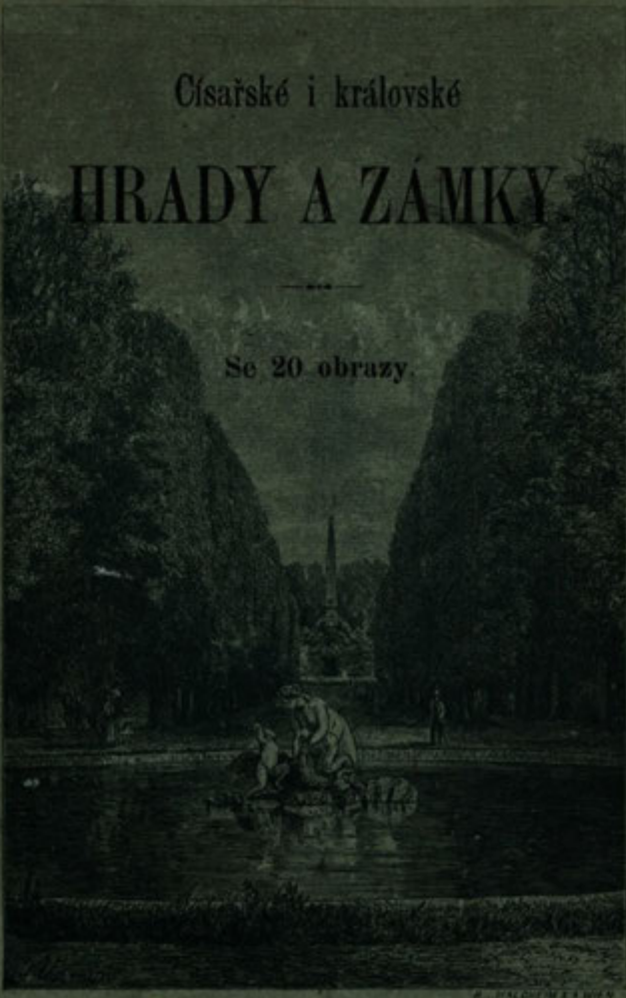
Císařské i královské

HRADY A ZÁMKY.

Se 20 obrazy.

VE VÍDNI.

V KOMMISSÍ KNĚHKUPECTVÍ J. DIRNBÖCKOVA.
(Emanuel Dítě.)
1893.

Císařské i královské

HRADY A ZÁMKY.

Se 20 obrazy.

VE VÍDNI
V KOMMISSÍ KNĚHKUPECTVÍ J. DIRNBÖCKOVA
(Emanuel Dítě)
1893.

HRADY A ZÁMKY.

Císařský hrad Víděňský.

Císařský hrad ve Vídni.

Ačkoliv císařský hrad ve Vídni, co se výstavnosti a krásy týče, není stavba právě vynikající, nicméně úcty zasluhuje jakožto starodávné sídlo panovníkův říše Rakouské. K různým částem této starobylé budovy pojí se tolik milých, radostných i truchlivých upomínek, že každý občan rakouský s hlubokými dojmy na šedé jeho stěny pohlíží. Ačkoliv císař pán František Josef I. nový císařský hrad přistavěti poručil, zůstane předce stará budova vždy milou, že v ní přebývali velicí a šlechetní mocnářové.

Císařský hrad Vídeňský založen byl vévodou rakouským Leopoldem VI. na začátku 13. století. Hrad byl původně mohutný čtverohran, v jehožto rozích věže šest pater vysoké čněly. Jest to ona část hradu, jež slove Švýcarský Dvůr (Schweizerhof). Zbytky hradních příkopů tehdejších zachovaly se podnes podél Švýcarského Dvora.

Během 14. století málo se opravovalo na stavbě, teprve nastoupením krále Ferdinanda I. staly se ve hradu mnohé změny. Tak r. 1550 přistavěna veliká síň, čekárna, několik pokojů a schodiště. Celkem bylo zařízení v době tehdejší velmi jednoduché.

Nové přístavky a změny staly se za císaře Rudolfa II., Leopolda I. a hlavně za Karla VI. Tento panovník kázal vystavěti budovu nynější dvorské knihovny a říšského kancléřství, skvostnými díly sochařského umění ozdobené. Dále

dokončena stavba zimní jízdárny, kde se slavnosti rozličné s neobyčejnou nádherou konávaly.

Císařovna Marie Terezie chtěla ve hradě rozličné změny provésti; ale překážela jí v tom válka sedmiletá. Dala však předce vystavěti redutní sály, kde se ponejprv o masopustě r. 1748 maškarní ples odbýval.

Císař František I. zanášel se na novo myšlénkou, aby celý hrad byl přestavěn či vlastně dle jednotného plánu dostavěn, avšak války francouzské nedopustily toho; a tak vystavěn toliko „rytířský sál". Císař František nemálo ctil památku velikého strýce svého, císaře Josefa II., i dal v paměť jemu postaviti sochu jeho na Josefském náměstí; ulil ji Frant. Zauner. Císař sedí na koni v šatě římských imperatorů, maje hlavu vavřínem ověnčenou.

Před hradem prostírají se dvě veliké zahrady, v levo zahrada císařská (Kaisergarten), v pravo zahrada řečená Volksgarten, která štědrostí císařův jest obecenstvu přístupna.

Mezi oběma zahradami prostírá se přední hradní nádvoří. V r. 1824 otevřena nová brána hradní, ku které císař František tři léta před tím základní kámen byl položil. V mohutné stavbě této jsou tři vjezdy a dva průchody pro pěší. Na venkovní straně skví se nápis „Franciscus I., Imperator Austriae" (František I., císař rakouský), na vnitrné pak heslo téhož panovníka „Justitia Regnorum Fundamentum" (Spravedlnost základem říší).

Císař Ferdinand I. nijaké změny neprovedl, kázal však ve vnitřním nádvoří postaviti sochu otci svému císaři Františkovi I. Zhotovil ji sochař Pompeo Marchesi v Miláně. Socha mocnářova v římském kroji jest sama o sobě 5 metrů vysoká a stojí na žulovém podstavci, skoro 14 metrů vysokém.

Císař František Josef I. dal na vnějším nádvoří před hradem postaviti na paměť slavných vojevůdců Rakouských jízdné sochy arcivévody Karla, vítěze Aspernského, a prince Eugena Savoyského, kteréž zpořídila mistrná ruka Fernkornova.

Z bohaté historie císařského hradu možno jen některé události zejména vytknouti.

Přemysl Otakar II., král český jakožto pán zemí rakouských, ob čas sídlíval ve hradě, jejž kázal pevnou zdí obehnati místo dřívějších pouhých náspů. R. 1276 poprvé vjel praotec císařského rodu, Rudolf I., co král římský do hradu, kdež pobyt jeho trval od měsíce listopadu 1276 až do jara r. 1281.

Po smrti Ladislava Pohrobka stal se pánem zemí Rakouských císař Fridrich III., proti němuž však ve Vídni vzbouření veliké vypuklo z návodu bratra jeho Albrechta (r. 1462). Odbojné měšťanstvo obléhalo císaře ve hradě a tam nastal konečně takový hlad, že císař i císařovna i mladičký arcivévoda Maximilian do syta jísti neměli. Snědlo se již vše, psi i kočky, ba i sup byl zabit, který 30 let ve hradě chován byl. Když byla tíseň v hradě největší, tu došla zpráva, že nejen obyvatelstvo z Rakous, Korutan a Štyrska, které císaři věrno zůstalo, hradu na pomoc táhne, ale že i král český Jiří z Poděbrad s vojskem svým ku pomoci spěje. — Brzy rozvinul se krutý boj a dne 4. prosince byl císař osvobozen. Viktorin, syn Jiřího z Poděbrad, byl první, jenž k císaři do síně vkročil.

Když Ferdinand II. vládu nastoupil, vypuklo v Čechách povstání stavů protestantských a r. 1619 přitáhl hrabě Mates z Thurnu v čele odbojného vojska před Vídeň, aby ji obléhal. Vídeňský lid jsa většinou protestantského smýšlení, naléhal na císaře, aby svolil ke svobodnému vyznávání víry evangelické. Ferdinand však povoliti nechtěl a několik měšťanů úsilovně nutilo ho k podpisu, ba jeden dokonce prý za knoflík u kabátce císaře tahaje, volal: „Ferdinandku, podepiš!“ V tom okamžiku zařinčely ze dvora zvuky polnic a pluk kyrysníků Dampierrovských vjížděl do nádvoří. Hrabě Bouquoy uslyšev totiž o tísni, v které císař se nachází, rychle poslal pluk ten z Kremže do Vídně pod vedením hejtmana Gilberta de Saint-Hilaire. Buřiči se rozprchli, mnozí uchýlili se ke hr. Thurnovi, jenž však po týdnu od Vídně zase odtáhl. Onen pluk kyrysníků dostal za odměnu privilej, jehož podnes užívá, že kdykoliv přijde posádkou do Vídně, smí projíti císařským hradem

za zvuků hudby a pro plukovníka jest vždy pokoj v hradu připraven, před kterým stojí čestná stráž, a on sám bez ohlášení smí k císaři vstoupiti.

Císař Ferdinand III. churavěl po smrti syna svého krále Ferdinanda IV., který v mladém věku zemřel; také i starosti, aby druhému synu svému Leopoldovi císařskou korunu pojistil, velice jej tížily. Tu probudil ho v noci dne 2. dubna r. 1657 veliký požár, jímž celý hrad byl zachvácen. Císař nechtěl opustiti stavení, pokud se nedoví, že tříměsíční princ Ferdinand jest zachráněn. Sluha jeden uchopil kolébku s dítětem, však zmámen kouřem vrazil tak prudce do zdi, že i s ní upadl. Princ zůstal bez pohromy, císař však tak se polekal, že po čtyřech hodinách zemřel.

Za císaře Leopolda I. byl císařský hrad Vídeňský jevištěm skvělých a nádherných slavností. V zimě pořádány velkolepé projížďky na saních, při nichž vždy celý průvod v nádvoří „kolo“ objel a pak teprve na místo určené uháněl. Zajímavo jest, že tehda tisíce vozů se sněhem do města přiváženo bylo, aby saně v ulicích pěknou dráhu měly.

Velmi trudné, však neméně slavné upomínky pojí se s hradem císařským roku 1683. Téhož roku objevily se v červenci přední stráže turecké před Vídní a za krátko obléhalo nesmírné vojsko Osmanů sídelné město, z kterého císař Leopold I. do Lince se byl uchýlil, zanechav město udatnému veliteli Rüdigerovi ze Stahremberka. Do 12. září bránilo se obyvatelstvo hrdinsky, na tisíce Turků zahynulo pod hradbami města. Tu konečně spojené vojsko lotarinské a polské přikvapilo k Vídni a porazilo Turky na hlavu. Sám hrad byl kulemi nepřátel tak rozstřílen, že zcela opraven býti musil.

Roku 1717 dne 13. května narodila se ve hradě císařském arcivévodkyně, pozdější veliká a šlechetná mocnářka císařovna Marie Terezie, která tamtéž roku 1736 oddána byla s vévodou Františkem Lotarinským.

Dne 13. března roku 1741 narodil se ve hradě císař Josef toho jména II.

Nádvoří cís. hradu Vídeňského.

Smutný byl rok 1780 pro císařský hrad a pro celou říši, neboť dne 29. prosince skonala šlechetná panovnice v náručí svého syna, kterého byla již za živobytí za spoluvladaře přijala.

Za panování císaře Josefa II. meškal ve Vídni návštěvou papež Pius VI. i bydlel v hradě v těch síních, kde druhdy císařovna sídlela. — Tu sluší připomenouti chodbu ve hradě, které se říká „Controllorgang“. Zde přijímal přívětivý panovník i toho nejnižšího ze svých poddaných; zde mohl s ním každý mluviti, kdo myslil, že křivda se mu děje. Bohužel zemřel šlechetný mocnář již 20. února roku 1790. Napsal o něm jeho současník, duchaplný kníže de Ligne: „Panovník skonal, jenž lidstvu ku cti sloužil, člověk, jenž byl chloubou panovníků“.

Roku 1804 dne 7. prosince prohlásil se císař dotud německý, František II., ve hradě za císaře Rakouského a přijal jméno František I. V nešťastných válkách s císařem Napoleonem přišli Francouzové až i do samé Vídně, Napoleon však do hradu nevstoupil, ubytovav se v Schönbrunně. Opětně dostali se Francouzi do Vídně roku 1809, až po míru Vídeňském město opustili.

Po pádu Napoleona I. odbýván ve Vídni kongres panovníků Ruského, Pruského a Rakouského, při němž neslýchaná a nevídaná nádhera ve hradě císařském se rozvinula.

Dne 3. března r. 1835 zemřel milovaný císař František I. Vládu nastoupil Ferdinand. Bouřlivý rok 1848 přiměl jej, aby hrad opustil a když se byl v Olomouci ve prospěch bratrovce svého vlády vzdal, vstoupil císař pán František Josef I. na vznešený trůn císařský.

Toť nejstručnější výčet aspoň nejdůležitějších událostí, které s hradem císařským se pojí.

Císařský hrad Vídeňský má tolik vědeckých a uměleckých pokladů, že jich ve stručném náčrtku zhola oceniti nelze. Jest tu především c. k. dvorní knihovna. Imposantní síň, kde knihy se nacházejí, tvořena jest 8 sloupy, na nichž mohutná kopule spočívá, ozdobena jsouc freskami od D. Grana. Uprostřed stojí socha Karla VI. z karrarského mramoru v životní velikosti. Do knihovny dostaly se také sbírky rytin a rukopisů

z majetku prince Eugena Savoyského, a Josef II. zařadil též knihovny města Vídně, vyzdvižených klášterů i svou vlastní knihovnu do této bibliothéky. Také císařové František I., Ferdinand Dobrotivý a František Josef I. značně rozmnožili její obsah. Ze vzácností tam se nalézajících budiž připomenuta původní deska kovová, na níž vyryto usnesení senatu Římského z roku 186 před Kristem.

Nesmírné poklady chová v sobě dvorní klenotnice. Jsou tam přeskvostná roucha drahokamy posázená, vázy z onyxů, smaragdů a jiných drahokamů, umělecké práce ze slonoviny, nádoby zlaté i stříbrné překrásné práce, malby na porcelánu od mistra všech malířů Rafaela, úplný šat korunovační císařů Rakouských, koruna císařem Rudolfem II. pořízená, kterou spatřujeme zobrazenou nad obrazem našeho mocnáře, drahocenné a vzácné zbraně a zbroje ze všech dob, konečně rodinné skvosty, mezi nimiž pověstný démant „Florentin“, mající $1\frac{1}{2}$ milionu zlatých ceny. Toť neúplný výčet pokladů tam uschovaných.

Pro dějepis má cenu ohromnou tajný domácí, dvorní a státní archiv, již Maximilianem I. založený, kdežto sbírky přírodnické, jež do nedávna v místnostech samého hradu uloženy byly, přenešeny jsou do nové musejní budovy, v sousedství hradu o sobě postavené.

Augarten ve Vídni.

(Stará Favorita.)

Po ukončení války 30leté skoupil císař Ferdinand III. mnoho pozemků blíže Dunaje, aby si tam v těch lesnatých nivách malý zámeček vystavěl, ve kterém by letní dobu v zátiší tráviti mohl. Kolem prostíraly se brzo líbezné zahrady a sady dle vkusu Hollandského a zámek nazván jakožto oblíbené sídlo císařovo „Favorita". O slavnostech hlučných nebylo v tomto zátiší ani potuchy a když císař později jiný letohrad si vystavěl, říkali tomuto novému pro rozdíl „Nová Favorita". Jméno „Augarten" vzniklo tak, že letohrad byl vystavěn v křovinatých rovinách, které podél Dunaje se táhnou a jimž po německu „Auen" říkají.

Ačkoliv r. 1683 zámeček od Turků byl spustošen, předce stal se zase potom střediskem vznešeného světa Vídeňského; mělať dle tehdejších mravů jen šlechta tam přístupu. „Kdo má rád veselý hovor", tak píše kronikář, „ten najde ve stinných stromořadích a rozkošných sadech vždy příjemnou společnost a několik známých. Kdo chce oddati se myšlénkám, zajde si do stinných chodeb, které na všechny strany po lese se rozbíhají a může se tam kolik hodin procházeti, aniž by živé duše potkal."

Císař Josef I. dal zámek opraviti a zříditi pro svou matku, avšak místo předce zůstávalo opuštěno, dílem pro nově zřízený Schönbrunn, dílem také snad pro množství plžů, kteří pro nízkou polohu zahrady a blízkost řeky u velikém množství tam se vyskytovali.

Augarten ve Vídni.

Nová doba nastala zapomenutému letohradu císařem Josefem II. Panovník tento kázal budovy obnoviti, zahrady urovnati a upraviti, v lese průseků nadělati, čímž zahrada obtížné vlhkosti zbavena vzdušnější se stala. Nad hlavním portálem zaskvěla se slova: „Všemu lidstvu věnováno od toho, který si ho váží“ a dne 30. dubna r. 1775 otevřena zahrada každému.

Hlavním vchodem vejde se do širého, prostorného dvora, mohutným stromořadím vysázeného, na jehož konci hlavní budova se nalézá. V pravo, ve zvláštní oddělené zahradě jest malý, úhledný domek, který si císař Josef za letní sídlo byl vyvolil.

Zahrada otevřena byla koncertem, ohňostrojem a podobným okázalým způsobem.

Brzy rozproudil se v zahradách bujarý, veselý život. Císař rád mísil se mezi procházející a býval rád, když bylo plno lidu.

V červenci roku 1784 octnul se císař nedaleko Favority v nebezpečí života. Jel na honbu, an tu z kukuřice obrovský jelen vyrazí, císaře u pasu parohy uchvátí a daleko jím hodí. Na štěstí mocnáři nestalo se ničeho, jen oděv byl potrhán.

Nesmrtelný tvůrce zpěvohry „Don Juan“, Wolfgang Amadeus Mozart, koncertoval r. 1782 vždy v neděli v síních „Favority“, roku pak 1786 geniální hudební skladatel Ludvík van Beethoven.

Roku 1815, když ve Vídni kongress panovníků Evropských se odbýval, uspořádal admirál Sidney Smith ve Favoritě hostinu, ku které všechny mocnáře, knížata a vůbec vznešené pány pozval.

V létech třicátých našeho století koncertoval ve Favoritě Jan Strauss, pověstný „král valčíků“. Od r. 1848 zůstaly sady opuštěny a jen studenty s knihami, invalidy k dohlížení určené a chůvy s dětmi bylo tam vídati. Roku 1866 poručil Císař Pán část budovy upraviti pro raněné důstojníky a později dovolil tam opět odbývání koncertů, čímž opět oživla „Stará Favorita“ čili „Augarten“.

Nová Favorita ve Vídni.

(Therezianum.)

Císař Ferdinand III. vyvolil si volnou prostoru v předměstí Wieden a dal si tam letohrad vystavěti. Nová, rozsáhlá budova, při níž prostorné zahrady se zakládaly, byla na rozdíl od „Staré Favority“ nazvána „Nová Favorita“. Císař Leopold I. věnoval zámku všelikou péči, avšak rozličné nepokoje v Uhrách, morová rána a nová válka s Turky, vše to bránilo mu v klidném požívání příjemností nového sídla. Za obléhání Vídně od Turků utrpěl zámek i sady veliké škody a musily budovy po vítězném odražení moci turecké zcela nově býti stavěny.

V r. 1698 meškal ve Favoritě jako host císaře Leopolda I. car Petr Veliký, tehda na zapřenou cestuje v průvodu vyslance svého hraběte Jakuba Leforta. K jeho poctě pořádány mnohé slavnosti, hostiny a plesy dvorní, mezi jiným též maškarní ples, při němž císař i císařovna jako hostinský a hostinská oděni hostům svým posluhovali.

Pravých nádherných slavností dočkala se Nová Favorita teprv za Karla VI., který tamní zámek v letě za trvalé sídlo si zvolil. V den sv. Jakuba začala slavnostní střelba „do věnce“, které se po celé léto šlechta účastnila. Karel VI. obědvával na povýšeném místě, tak že obecenstvo, ovšem jen „od stavu“, pohodlně jej viděti mohlo. Při jídle měl hlavu pokrytou a toliko když císařovna mu připíjela, smekl klobouk.

Vyslanci cizích států, jakož i nuntius papežský, stáli při hostině s hlavou pokrytou.

V zahradách zámeckých dávána skvělá divadelní představení na jevišti tak upraveném, že se rozstoupiti mohlo a voda malého průplavu se objevila, na níž i námořní bitvy často představovány bývaly. Jednou loď skutečně utonula a jedna zpěvačka se utopila.

Po smrti Karla VI. zanikla sláva Nové Favority. Marie Terezie přenechala stavení a s velkou částí zahrad Jesuitům, kteří tam založili kollej k vychovávání šlechtické mládeže roku 1746.

Později proměnila ústav v „rytířskou akademii“ a spojivši jej s akademií Savoyskou, umístila ústav v Thereziana.

Císař Josef II. zrušil akademii a místo ní založil nadace s požitkem ročních 500, 400 a 300 zl., jichž mohli požívati chovanci na jiných akademiích a universitách.

Císař Leopold II. obnovil zase ústav ten pod jménem „Terezianská-Leopoldinská rytířská akademie“ a svěřil vedení piaristům. František I., císař Rakouský, obnovil veškeré zřízení tak, jak bylo za Marie Terezie a to v roce 1797.

Náš Císař Pán zrušil však tuto „rytířskou akademii“ roku 1849 a proměnil ji v „C. k. Terezianskou akademii“.

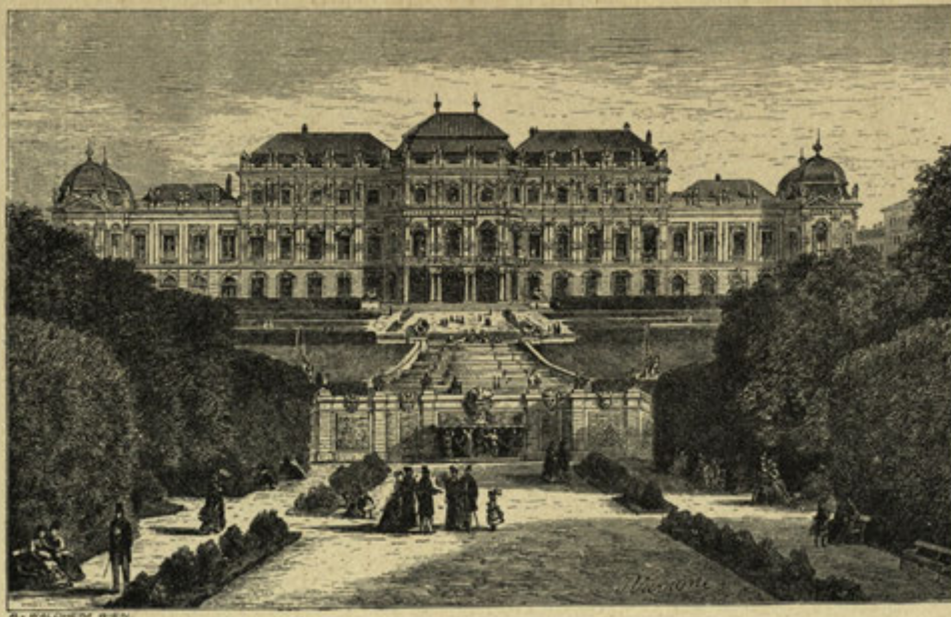
Zevnějšek budovy až dodnes jest skoro týž, jako po roce 1683; toliko jedna věž šestihranná prostřed celé budovy se nalezající, byla sbořena a nově přistavěna část nad hlavním vjezdem.

Letohrad Belvedere ve Vídni.

Francouzský král Ludvík XIV. zajisté často litoval, že jednou ve Versaillu jistému malému človíčku prosbu za propůjčení jízdného pluku odepřel proto, že byl nehezký a nepatrný. Malý ten člověk byl princ Eugen František Savoyský, nejmladší syn prince Eugena Maurice ze Savoyen-Carignan.

Uražen opustil Eugen Francii a vstoupil roku 1683 do služeb rakouských, účastnil se ještě krvavé bitvy s Turky před Vídní s takovou udatností a rozvahou, že zvláštní přízně došel u císaře Leopolda I. Marně pak nabízel mu král Ludvík XIV. skvělý plat, berlu maršálskou, ba i místo guvernéra v Champagni; Eugen byl a zůstal Rakušanem. On byl však nejen slavným vojevůdcem, ale i velikým milovníkem a ctitelem umění a věd, a než odejel roku 1693 k vojsku do Uher, kde byl jmenován vrchním velitelem, položil základní kámen k nádhernému letohradu, který si vystavěl na jihu od Vídně, na pustém, písečnatém místě. Stavbu provedl a ukončil Jan Lukáš z Hildebrandů roku 1724. Letohrad pro rozkošnou vyhlídku nazván Belvedere. Na kopci stojí tak zvaný hořejší zámek, pod ním dolejší zámek.

Před hlavním průčelím a vchodem k jihu obráceným jest prostranný dvůr s velikými stromy a mohutným vodojemem, uzavřený překrásnou mříží, v níž stkví se písmena E a S. Před hlavní budovou, pozlaceným znakem Savoyským

Belvedere ve Vídni

ozdobenou, vypínají se obrovské sochy dioskurů, koně krotících. Střecha ozdobena jest čtyřmi věžemi a četnými sochami bohů a bohatýrů. — Kdykoliv princ Eugen z boje do Vídně se vrátil, tu uchýlil se do svého oblíbeného letohradu, kde kochal se v ohromném bohatství, t. j. ve sbírkách rytin, knih a vůbec těch nejdražších a nejvzácnějších předmětů. Rytiny samy ceněny byly na 500.000 tolarů.

V zahradě letohrádku byly chovány mnohé tehdy vzácné rostliny, jako strom kafrový, kávovník a citlivka.

Rád zdržoval se princ Eugen ve svém zvěřinci, kde měl lva tak ochočeného, že svému veliteli radostně vstříc běžel, a orla, kterého denně sám krmíval. Vedle různých zvířat byl tam také zubr, o němž kronikář vypravuje, že „měl ten vůl bradu jako kozel". Kdo potkal v zahradě malého, scvrklého mužíka s velikou, černou allonžovou vlásenkou, v ošumělém kabátě, s vyčnívajícím nosem a ústy stále otevřenými (byltě velikým šňupákem), ten sotva byl by v něm poznal znamenitého vojevůdce, vítěze u Hochstädtu a Malplaquetu, Turina a Zenty.

Dne 20. dubna r. 1736 seděl princ ve veselé společnosti u hostiny i byl neobyčejně vesel. Ač mu večer nebylo volno, předce šel sám spat jako obyčejně, ráno pak nalezen byl v posteli mrtev. Touž noc prý zahynul také jeho zamilovaný lev. Poněvadž princ Eugen nikdy ženat nebyl, přešlo jeho obrovské jmění na jeho neteř, kteráž Belvedere císařskému dvoru prodala a sbírky císaři Karlu VI. za roční pensi 10.000 zl. postoupila.

V Belvederu slaveno zasnoubení arcivévodkyně Marie Antonie, dcery Marie Terezie, s vévodou z Berry, potomním králem Ludvíkem XVI. Nikdo zajisté z hostí netušil při veselé hostině, co čeká mladistvou nevěstu v nové její vlasti!!

Prater.

Sídelné město Vídeň má park, jakým žádné hlavní město chlubiti se nemůže. Pyšná, rovná stromořadí staletých stromů, šťavnaté lučiny, pěšinky daleko stinnými hájemi se vinoucí, obrovské duby a hojnost rozmanitých křovin poskytuje tolik rozmanitosti, že každý najde tam místečko, které se mu právě líbí a hodí. Bývalá tato císařská obora zove se Prater. — Kdo touží po společnosti a živém ruchu, nuže, toho uspokojí zajisté „hlavní stromořadí", kde hemží se stále množství lidí; kdo chce odpočinouti v klidu a chvilku snům svým se oddati, ten zajde hlouběji do lesa, kde toliko zpěv ptactva se ozývá. Prater rozkládá se na východním cípu Dunajského ostrova, který utvořen jest hlavním tokem řeky a průplavem Dunajským.

Jméno Prater pochází bezpochyby od španělského jména „el Prado", kteréhož prý užíval císař Maxmilian II., jsa na španělštinu zvyklý. Tento panovník byl, jak známo, náruživý lovec a přál si tudíž míti lovecký revír blízko Vídně. Skoupil tedy pozemky kolem císařského majetku, i dal všecku tuto prostoru ohraditi ploty. Tím stal se Prater vlastně oborou i zůstal jí až skoro do našich časů, kdež obora zrušena a ploty odstraněny, tak že ze štědrosti císařské každý má volný přístup do tohoto přirozeného parku.

Roku 1569 dal císař Maxmilian II. vystavěti na pokraji Prateru řadu domků, kde přebývali myslivci, jimž byl dohled

v oboře nařízen. Od té doby zůstalo té části města, která se tam nyní rozkládá, jméno „Jägerzeile“. Císař osvobodil domy svých myslivců od všech dávek a daní a udělil jim právo prodávati pivo a víno, pro kteréž právo četné rozepře s městem Vídní mívali. Za Karla VI. bylo opět dovoleno šlechtě Prater navštěvovati, avšak jezdci nesměli s koně sesednouti a nikdo nesměl z povozu vystoupiti, ba myslivec u vrat stojící odebral dámám i malinké psíky boloňské, které dle tehdejší mody paní vznešené ssebou na procházku nosívaly.

V pondělí velikonoční roku 1766 uveřejněn rozkaz císaře Josefa II., jímž se každému bez rozdílu stavu povolovalo Prater navštěvovati; teprv za soumraku dány tři rány z hmoždířů, aby obecenstvo se vzdálilo, načež mříže uzavřeny a i tyto byly později odstraněny. Dále dovolil tento lidumilný mocnář zřízení několika kaváren, které do dnes se zachovaly v hlavním stromořadí. Zde začal se záhy shromažďovati vznešený svět vídeňský a tato část dostala název „Nobelprater“. Také v druhé k městskému lesíku přilehající části dovoleno postaviti boudy a hospůdky, a poněvadž tam při loutkových divadlech zhusta vystupoval „Kašpárek“, po německu „Hannswurst“, dostal tento oddíl jméno „Wurstlprater.“

Vedle těchto velice živých a za krásných dnů lidmi se hemžících částí byl ještě veliký lesnatý prostor, z něhož vycházeli jeleni beze strachu až mezi hosty v zahradních hospůdkách si hovící a dávali se od nich krmiti. Zejména jeden šestnáctník jelen získal si lásku všech navštěvovatelů a zejména též císaře samého, který mu žertovné jméno „Waldhanzl“ dal.

R. 1814, dne 18. října, v první výroční den vítězné bitvy nad Napoleonem u Lipska, slaveno v Pratru za přítomnosti evropských panovníků právě ve Vídni při kongressu shromážděných veliké Tedeum a držána skvělá hostina v letohrádku, na konci hlavního stromořadí stojícím. Venku pod stromy hostěni jsou granátníci, kdežto v letohrádku obědvali panovníci, majíce mezi sebou vítěze v bitvě Lipské, polního maršalka Karla knížete ze Schwarzenberku.

Prater.

V Prateru seznámili se Víděňané též s novou zábavou, která se jim od té doby nad jiné zalíbila. Prováděly se tam totiž za různých příležitostí ohňostroje, které zejména veliké slávy došly, když je řídil v oboru tom od té doby pověstný Stuwer.

V letech třicátých stál Prater na vrcholu své slávy, zejména jeho „hlavní alej"; zde bylo možno spatřiti skvostné dvorní povozy vedle jednoduchých kočárů bohatého měšťanstva.

Císař František I. procházel se často v Prateru po boku své choti císařovny Karoliny, oba v prostém obleku, a jen úcta všeobecná prozrazovala vznešenost stavu jejich.

Také císař Ferdinand Dobrotivý rád beze všeho průvodu Praterem se procházíval, čemuž nemálo se divili francouzští princové z Orleansu a Nemoursu. Tu prý jim císař jednoho dne řekl: „Hle, kdybych se nyní tamto do trávy položil, řka, že se mi chce spáti, neradil bych nikomu, aby mne budil. Ostatní by ho roztrhali."

Roku 1873 odbývala se v Prateru „světová výstava", mající rozlohy 2,330.631 metrů čtverečných, ze které dnešního dne jen obrovská „rotunda" státi zůstala. — Za Praterem, úzkým ramenem Dunaje oddělena, prostírá se Freudenau, místo, kde se každoročně koňské dostihy z jara a na podzim odbývají.

Letohrad Schönbrunn

Tam, kde se dnes na březích Vídeňky mohutný zámek vypíná mezi obcemi Meidlingem a Hietzingem, býval za dob Babenberků hustý les kláštera Klosterneuburského. Asi prostřed lesa stál poplužní dvůr a mlýn zvaný „Katermühle“. R. 1569 císař Maximilian II., koupiv tuto usedlost, stal se tu pánem. Jsa veliký milovník lovu, dal ihned vše upraviti v letohrádek, poručil zříditi oboru a zvěře do ní nasaditi, pak ptáků rozličných nařídil chovati ve zvláštním dvoře. Také bažantnice zřízena a zvláštní myslivci k ní ustanoveni. Roku 1573 byl zámek hotov a veškerý pozemek zdí obehnán. Avšak císař sám nespatřil změn, které z Prahy byl nařídil, zemřelť roku 1576. Císař Rudolf II. zanášeje se alchemií a jinými studiemi o lov nedbal a teprv císař Matyáš I. kázal zase na „Katerburgu“ všecko zříditi. Když tam jednoho dne honil, tu našel, jsa velmi žízniv, studánku, ze které mu voda tak znamenitě chutnala, že jí „pěknou studánkou“, „Schön-Brünnlein“ nazval; do dnes se jí říká „Císařská studánka“.

Zámek měl tehda dvé poschodí, věž a kapli sv. Magdaleně zasvěcenou. Kolem zdi směrem k Hietzingu byla křížová cesta. Za Leopolda I. při známém obležení Vídně od Turků roku 1683 zámek se zahradou docela byly zničeny.

Leopold I. pojal myšlénku vystavěti tam nádherný letohrad svému synovi Josefovi, tehda římskému králi. Provedení stavby svěřeno slovutnému staviteli Fischerovi z Erlachu.

Letohrad Schönbrunn

Císař Leopold nenavštěvoval Schönbrunn nikdy, za to velmi rád zdržoval se tam v letě Josef I. a tu odbývaly se tam nádherné projížďky čili karussely, skvostné turnaje a jiné dvorní zábavy. Avšak již císař Karel VI. oblíbil si „Novou Favoritu“ a Schönbrunn zanedbával, tak že jen zahrada byla udržována. Za to císařovna Marie Terezie umínila si, že Schönbrunn promění v nádhernou letní residenci. Roku 1741 vysázeno krásné stromořadí mezi Schönbrunnem a Laxenburkem a r. 1744 začato se stavbou zámku dle plánů vlašských stavitelů. Císařovna, aby sama k dílu dohlížeti mohla, bydlela po celých šest let, co stavba trvala, v starých místnostech zámeckých v Schönbrunnu.

Brzy po dostavění Schönbrunnu konány v nádherných síních slavnosti, a to roku 1760 sňatek Josefa II. s Marií Josefou Bavorskou. Císař František I., choť Marie Terezie, jest zakladatelem zvěřince či zoologické zahrady, která tam podnes s nepatrnými změnami trvá.

Po smrti císařovny Marie Terezie staral se císař Josef II. hlavně o botanickou část parku Schönbrunnského i přivezeno tam živých rostlin z mysu Dobré Naděje, z ostrovů Bahamských, Antillských a jiných.

Dvakráte meškal císař francouzský Napoleon I. co nepřítel v Schönbrunnu, a to r. 1805 a r. 1809. Dvakráte tam naň učiněn vražedný útok cizinskou rukou.

Po pádu Napoleonově odbýván ve Vídni kongress panovníků Evropských a tu stíhaly zábavy a slavnosti jedna druhou.

V Schönbrunnu žil u svého děda syn Napoleonův a císařovy dcery Marie Luisy, hezký hošík světlovlasý, až tam r. 1832 zemřel, maje titul „vévody Zákupského“ po císařském zámku Zákupském (Reichstadt) v Čechách, divnou náhodou v týž výroční den, co otec jeho, a na témž místě, kde druhdy otec jeho co vítěz v Schönbrunně byl pobýval.

Dnešního dne vypadá Schönbrunn takto: Před zámkem prostírá se veliké nádvoří ve spůsobu obdélníka. U vchodu čnějí dva obelisky dvěma orly ozdobené. Dva vodomety řeky Inn a Dunaj představující krášlejí rozsáhlou prostoru.

Pokoje, které císař pán obývá, jsou velmi jednoduše zařízeny: několik rodinných obrazů, podobizen a výjevů bitevních, toť veškerá okrasa stěn. Hodiny, nábytek jednoduchý, mramorové poprsí maršálka Radeckého od S. Meixnera a nástěnná mapa, toť veškeré zařízení příbytku. Zvláštní zmínky zasluhuje v tomto křídle okrouhlý čínský kabinet, ve kterém císařovna Marie Terezie časté konference měla se svými ministry, zejména s knížetem Kounicem a zde též s nimi obědvala. Aby žádný nepovolaný svědek úrady nezaslechl, propadl se na dané znamení stůl do podlahy a pokryt vystoupil zase, tak že nebylo třeba služebnictva při stole.

Park sám, který za zámkem se prostírá, má v objemu skoro dvě hodiny cesty a založen jest dle vkusu hollandsko-francouzského. Široká plocha záhony a koberci květinovými pokrytá a vodojemy zdobená dělí park ve dva díly. Plocha ta zakončena jest návrším, u jehož paty se veliká fontána nalezá, zdobená znamenitým, bohatým sousoším „Thetis prosí Neptuna, by chránil Achilla při plavbě“.

Po obou stranách květinového parku táhnou se přistřihané zelené stěny stromové a ve vystřihaných výklencích bělají se mramorové sochy mythologické. Jest jich celkem 32 a pocházejí dílem od Bayera, dílem od Fischera, Hagenauera a Platzera, avšak nemají stejné umělecké ceny.

V levé partii parku ukrývá se v houští chrámek, v němž prýští se onen pramen, který císaři Matyášovi občerstvení poskytnul. Nedaleko něho na průseku lesním vypíná se obelisk pokrytý hieroglyfami, znázorňující dějiny Habsburků.

Překrásná partie v parku jest tak zvaná Římská zřícenina, r. 1776 upravená.

Za velikou fontanou jako koruna všeho zdvihá se gloriet, na rozkaz císaře Josefa II. vystavěný v podobě dlouhé galerie na mohutných arkádách spočívající, ku které široké, vítěznými odznaky zdobené schody vedou. Vrchol ukončen mohutným císařským orlem. Odtud otvírá se rozkošná vyhlídka na Vídeň a celé okolí. Hlavním tvůrcem všech těchto krás byl Jan Ferdinand Hetzendorf šlechtic z Hohenberka.

Gloriet v parku Schönbrunnském

Obelisk v parku Schönbrunnském.

Hlavní lákadlo Vídeňanů, zvěřinec Schönbrunnský, oddělen jest od ostatního parku mříží a vchází se do něho velikými branami. Uprostřed byl do nedávna pavillon papouškový, kolem pak jest 13 velikých oddělení zdí obehnaných a v předu mřížemi ohražených.

Botanická zahrada obohacena jest výpravami do Brasilie a jiných cizích zemí. Od Marie Terezie až do dnes všichni panovníci horlivě si jí hleděli a botaniku pěstovali.

Nové přírůstky byly příčinou, že se opět a opět nové skleníky stavěti musely, až konečně z rozkazu nynějšího Císaře Pána postaven i přesličný dům palmový, všechen ze železa a ze skla vybudovaný.

Zámek Laxenburg

Laxenburg byl za starých časů majetkem pánů z Laxendorfu. R. 1381 přešel v majetek vévody Albrechta III. a od té doby zůstal v držení domu Habsburského. Avšak teprvé císař Leopold I. nařídil r. 1673 některé opravy na starém, nepohodlném zámečku, až tu po desíti letech r. 1683 vše od Turků Vídeň obléhajících rozbořeno bylo. Za tři léta na to stavba opět provedena a pěkná silnice stromořadím vroubená upravena sem až od Vídeňské Favority přes Lávský kopec; neb císař Leopold I. rád na hony do Laxenburku dojížděl. V lesích okolních za téhož panovníka odbývány zvláštní honby pomocí levhardů, kteréž císař od sultána darem byl dostal. — Za císaře Karla VI. dvůr zde obyčejně jaro trávil. Marie Terezie dostavěla v Laxenburku vše, až na t. zv. Franzensburg.

Také císař Josef II. rád v Laxenburku meškal a mnoho osob sem zvával, při čemž pozvaným bylo na vůli ponecháno, který den chtějí přijíti a čím se baviti.

Teprvé císař František I., jsa velikým milovníkem přírody a zahrad, uspůsobil z Laxenburku rozkošné sídlo, jakým dnes jest, kam letní dobou na tisíce výletníků spěchá.

Trvalo to 20 let, než se vytvořily rozkošné sady, jimž dnes se obdivujeme. Tento mocnář dal vystavěti různé pavillony a besídky, a také překrásný hrad zvaný Franzensburg.

Franzensburg v Laxenburském parku.

Slavné doby nastaly Laxenburku, když ve Vídni zasedal kongres panovníků v letech 1814 a 1815.

V Laxenburku stal se také vůbec známý příběh, svědčící o dobrotě srdce našeho vznešeného císaře Františka Josefa I. Kdož by nevěděl, kterak tehdy malý ještě arcikníže vojákovi na stráži stojícímu s pomocí svého děda Františka I. peníz do torby vstrčil?

R. 1858 dne 21. srpna narodil se v Laxenburku korunní princ Rudolf.

V Laxenburku jsou vlastně dva zámky, zámek nový a zámek starý. Nový zámek jest prosté, však přívětivé stavení s velikým dvorem, který směrem k parku se otvírá. Zařízení vnitřní jest zcela jednoduché, ale jest tam několik cenných obrazů a soch. V budově jest též divadlo a strážnice. — Starý zámek jest veliké nepravidelné středověké stavení, které však přestavbami starého svého rázu pozbylo. Nedaleko stojí socha císaře Františka I., který za vlastního zakladatele parku právem se pokládá.

Avšak lákadlem všech navštěvovatelů jest hrad Franzensburg, stojící na ostrově uprostřed velikého, jezeru podobného rybníka. Stavitelé Riedl a Jäger, majíce vystavěti rytířský hrad na rovině, museli použíti vody, aby hradu jakžtak rázu nedobytnosti dodali. Ze znamenitostí tohoto umělého rytířského hradu lze pouze některé uvésti. V Habsburském sále, do něhož světlo shora přichází, stojí 17 soch Habsburských panovníků, které Eugen Savoyský zhotoviti dal. Také klenotnice jest na hradě a v ní klenoty nesmírné ceny.

Zajímavá jest obzvláště věž hradní. V prvním patře jest přijímací síň s překrásnými malbami a 300 let starými dveřmi. S věže jest rozkošná vyhlídka. Pod síní dříve dotčenou jest soudní síň černým mramorem vykládaná s malými kulatými okny. V menší vedlejší věži jest podzemní vězení, ve kterém sedí postava zajatého templáře v hávu rytířském.

Taktéž zajímavá jest hradní kaple, bývalý to kostelík v Klosterneuburku roku 1220 vystavěný; co z něho zbylo, to bylo opatrně strženo a v Laxenburku opět sestaveno.

V parku nalezne navštěvovatel ostrov Marianský zdobený římským pavillonem, který byl r. 1815 u Salzburku vykopán a s velikým namáháním na místo přivezen. Po loďce dostane se host do druhé části parku, kde jest místo pro turnaje s galeriemi pro diváky. Roku 1810 odbýván zde skutečně turnaj na počest císařovny, při němž sám císař František I. a arcivévodové se účastnili. Zmínku dále zasluhuje chrámek „svornosti“, kterýž vystavěl Muretti, dále chrám Diany. Za velikým průplavem na ostrově jest myslivna a bažantnice.

Celý Laxenburg jest zvláštnost nevšední, kterou zajisté nikdo neopomene navštíviti, kdo ve Vídni mešká.

Letohrádek Hetzendorf.

Hetzendorf ve století 15. patřil řádu německých rytířů, až jej dne 30. května r. 1744 vyměnila císařovna Marie Terezie za některé jiné statky. Poněvadž leží mezi Schönbrunnem a Laxenburkem, hodil se výborně za obydlí císařské družině, když nějaká velkolepá slavnost v některém z jmenovaných letohrádků se odbývala. Když rodina císařská se rozmnožila, tu sídlila Marie Kristina, dcera Marie Terezie, v Hetzendorfu. V září roku 1789 zvolil si císař Josef II. Hetzendorf za sídlo, poněvadž ostatní letohrádky povodněmi poškozeny byly. Aby se ve své churavosti pobavil, vzal ssebou četnou družinu, pro kterou některé vedlejší budovy na rychlo postaveny byly. Áčkoliv zdraví jeho značně se pobytem tím zlepšilo, nicméně po návratu do Vídně onemocněl a již více nepovstal.

Úprava císařského zámku jest podnes znamenitá. V sále jsou pěkné malby nástěnné i nástropní, které provedl slovutný malíř Daniel Gran; vypravuje se, že malíř ten, když v zámku maloval, 100 dukátů denně platu dostával a čtyřmi koni ve dvorském povoze domů jezdíval. Pamětihodný jest čínský kabinet vzácným dřívím vykládaný, bohatě zlacený a mastkem perleťově lesklým vykládaný, jehož zařízení prý 86.000 zl. stálo. Císař František I. dal zámek opraviti, když byli r. 1809 Francouzové z něho odešli. Ve veliké stinné zahradě prýští se pramen, jehož voda obsahuje látky sirnaté a železité. Také znamenité zahrady ovocné a zelinářské prostírají se u zámku.

Ze znamenitostí vytknouti sluší dvorskou kapli, v níž jsou fresky slavného anglického malíře Widona, na hlavním oltáři pak obraz Nejsvětější Trojice od Auerbacha malovaný. V oratoriu poutají pozornost dary, které papež Benedikt XIV. císařovně Marii Terezii poslal: kříž perletí vykládaný, pozlacená stříbrná kropenka v podobě kostelního portálu a socha Kristova ze dřeva zimostrázového na černém podstavci, na němž vyryta slova „Copia de Michael Angelo“.

Hetzendorf vyšel nyní jak říkáme z módy, ačkoliv leží uprostřed při krásném stromořadí, jenž Schönbrunn s Laxenburkem spojuje.

Zámek ve Vídeňském Novém Městě.

Zámek tento stojí na staroklassické půdě, neb za doby císaře Tiberia vedla bezpochyby nedaleko nynějšího hradu silnice do římské Vindobony, nynější to Vídně.

Starý hrad Babenberský sesul se prý r. 1356, když ve Štyrsku a jinde v Alpských zemích zemětřesení zuřilo. R. 1379 připadl hrad ku Štyrsku a byl určen za sídlo větve rakousko-štyrské. Tehda vystavěn také kostel, který až do dneška jest zachován. Pod zemí jest kaple, která za hrobku sloužiti měla zakladateli Leopoldovi, avšak ten padl v nešťastné bitvě u Sempachu r. 1386 a byl jinde pochován. Roku 1440 narodil se ve Vídeňském Novém Městě Ladislav Pohrobek.

Zde se r. 1445 přihodil onen známý dojemný výjev, že šestiletý Ladislav českému válečníkovi, Janovi Jiskrovi z Brandýsa, vojevůdci svému v Uhrách, v dobrotivosti své dal šest penízků žoldu, kteréž Jiskra dal sobě zasaditi do zlata a nosil je vždy potom na hrdle zavěšené.

Císař Fridrich vystavěl r. 1460 kapli, která ještě dnes nad vjezdem západního křídla se nalezá a v níž na mnoha místech oblíbený císařův nápis se vyskytuje: A. E. I. O. U. (Austria Erit In Orbe Ultima: Rakousko přetrvá vše i bude na světě poslední.)

Smutné dny nastaly Novému Městu, když r. 1487 Matyáš Korvin, král Uherský, jako vítěz do hradu vstoupil. Po smrti panovníka toho připadlo věrné město opět domu Habsburskému. Císař Maximilian dal si za svého pobytu při zámku vystavěti

Zámek ve Vídeňském Novém Městě

malý domek, tak zvanou „poustevnu“, kde prý v den svého zachránění s Martinské Stěny oddával se zbožnému rozjímání. Později sloužil zámek častěji za státní vězení. Tak ztrávil tam 28 let Jan Fridrich sasko-gothajský. R. 1670 zavezeni do zámku jako vězňové hrabata Petr Zrinyi a Frant. Frangipani. R. 1683 bylo Nové Město marně od Turků obléháno. Císař Karel VI. navštěvoval zámek často k vůli tehdá oblíbené honbě na volavky. Roku 1735 zasnoubena na zámku Marie Terezie s vévodou Františkem Štěpánem Lotrinským. Roku 1743 bylo několik set francouzských důstojníků zajatých v zámku internováno.

Nová doba významná začala zámku v Novém Městě Vídeňském, když císařovna Marie Terezie jej vojenské akademii věnovala, za kteroužto příčinou mnohé změny na něm se staly a také „poustevna“ císaře Maximiliana byla zastavěna. Obora i bažantnice zůstala novému ústavu, toliko kus lesa, ve kterém volavky se chovaly, byl pro císařský dvůr reservován. R. 1753 byly již konírny, jízdárna, kaple i hrobka pro kadety hotova. Císařovna často a ráda navštěvovala ústav a tu s chovanci vlídně rozmlouvala. Strašné zemětřesení 27. února r. 1768 pobourálo zámek tou měrou, že se v něm dlouho bydleti nemohlo, pročež chovanci po nějaký čas v oboře pod stany ležení měli. Tím dán podnět k nové stavbě, při které prostranné a vzdušné ložnice vystavěny a ze starého stavení toliko tančírna a tři velké jídelny zachovány. Stavba jen zvolna pokračovala a chovanci bydleli zatím v zimní, kryté jízdárně.

Dne 22. května roku 1782 vítal zámek Nového Města vznešeného hosta: papeže Pia VI., který sem s císařem Josefem II. zavítal a zdržev se několik hodin a prohlédnuv si ústav, dále do Vídně odjížděl.

V zahradě jest žulový balvan s kovovou deskou a nápisem na památku toho, že císař Josef II. při návštěvě své sám zahrál si s kadety tehdá oblíbené hry.

Akademie jest teď zařízena pro 462 chovanců, kteří dílem užívajíce stipendií státních neb stavovských, dílem na své útraty zde vychováváni byli.

A tak proměnil se císařský zámek ve vojenskou akademii, která do dnes s malými změnami trvá.

Královský hrad Pražský

S dějinami slavného království Českého úzce souvisejí dějiny královského hradu Pražského, který založila Libuše, kde král Přemysl Ottokar II. své veliké zámysly spřádal, kde Karel IV., otec vlasti, sídlil a zemi svou k nejvyššímu blahobytu přivedl, kde učený a umění milovný panovník, císař Rudolf II. žil, trpěl a zemřel.

Libuše kázala hrad založiti, jak pověst praví. Ti, kdož na vykázané místo z rozkazu jejího šli, našli prý v lese muže, práh tesajícího. Odtud odvozuje pověst jméno „Praha". Hrad již od počátku zaujímal tak velkou prostoru, jako dnes. Pahorek, na němž se vypíná, byl tehda umělým příkopem, 40 loket širokým a 50 loket hlubokým, oddělen od hřbetu ke Strahovu se táhnoucímu. Východní svah k Vltavě se klonící, přes který staré zámecké schody vedou, nazýval se tehda Opyš. Do hradu vcházelo se dvěma branami, jedna byla u příkopu dotčeného, do druhé přišlo se příkrou cestou přes Opyš. Hrad byl tedy proti nepřátelům svou výhodnou polohou dosti pevný. Prvního boje zažil v roce 1004, kdy knížata Oldřich a Jaromír lstí dostali se ráno dovnitř a Polany odtud vypudili. Břetislav I. kázal hrad opevniti, byly to však většinou hradby dřevěné. Za Soběslava I. byly vystavěny zdi a věže. V tomto vyzbrojení ubránil se hrad r. 1142 Konrádovi Moravskému.

Přední hlavní branou přišlo se k okrouhlému, již Bořivojem v 9. století vystavěnému kostelíku Panny Marie. Pak

Královský hrad Pražský.

se šlo kolem sídla biskupského, kde sv. Vojtěch bydlel, ku chrámu sv. Víta, který byl tehda ovšem jen okrouhlou kaplí, kde ostatky sv. Vojtěcha a sv. Václava odpočívaly. Spytihněv II. kázal budovu tuto sbořiti a na místě jejím novou stavbu asi r. 1060 provésti. Stavba tato za Vratislava II. byla dokončena a v ní tento panovník za prvního krále Českého korunován.

Za tímto chrámem stál dodnes zachovaný kostel sv. Jiří s klášterem Benediktinek, Boleslavem II. založeným, kde odpočívá sv. Ludmila.

Za panování Přemysla Ottokara II., kterého pro nádheru nazývali „králem zlatým“, byl hrad novými stavbami okrášlen a ještě lépe opevněn. Zejména byly zdi opraveny a prodlouženy přes Opyš až k Vltavě, aby v případě obležení obhájcové k vodě přístup měli. — Hrad se chrámy svými stával se znenáhla svatyní celé České země.

Za následující doby, zejména však za panování slepého krále Jana Lucemburka hrad tak byl zanedbán, že Karel IV., když v roce 1333 do Prahy přišel, musel bydleti na Starém Městě v domě soukromém. Již co králevic započal Karel novou stavbu královského sídla, a to dle vzoru královského zámku v Paříži, kde Karel mládí své ztrávil. Nádherná stavba ta vzbuzovala obdiv vrstevníků. K pobádání Karlovu kázal král Jan započíti stavbu skvostného hlavního chrámu Svatovítského dle plánů Matyáše z Arrasu. V stavbě pokračoval Petr Parléř. Věže hradní kázal Karel v posledních létech života svého pozlatiti a v nádvoří postavil sochu sv. Jiří z bronzu od bratří Klussenberků roku 1373 ulitou, která doposud ozdobuje prostranství hradské, snad na tom místě, kde za prvních Přemyslovců stával kamenný stolec knížecí.

Před hradem vzniklo za panování Karla IV. celé město, které Hradčany se nazývalo a hradbami i branami dobře opatřeno bylo.

Král Vladislav II. přestavěl velikou část hradu ve slohu gotickém a podnes obdivujeme se sálu Vladislavovskému, který vystavěl slavný mistr stavitel Beneš z Loun.

Dne 2. června r. 1541 vypukl na Malé Straně požár a ten zachvátil i hrad a takřka docela ho zničil, při čemž i desky zemské shořely. Ferdinand I. dal pokud možno obratnými staviteli vlašskými škodu napraviti. On založil zámeckou zahradu, vystavěl prašný most a letohrádek „Belvedere" čili letohrádek královny Anny, o němž ještě zvlášť zmínka se stane. Za něho odbývaly se časté turnaje, a to dílem v tak zvaném „ballhause" za Jelením příkopem, dílem i v sále Vladislavovském.

Ještě většího lesku dostalo se hradu Pražskému za císaře Rudolfa II. Bylať tu sbírka nesmírných a skutečných vzácností z celého světa, zejména předmětů uměleckých z oboru sochařství. Nazývali hrad tehda „osmým divem světa". V Jelením příkopě chována byla různá vzácná zvířata, která císař za veliké peníze skoupil; tam také Pražané viděli první tehda převzácné tulipány, které císaři sultán turecký darem poslal. Nádhera, která na hradě zavládla, nebyla před tím nikdy vídána. Vyslancové cizích států, šlechta domácí i cizí shromažďovali se v sále Vladislavovském, kde skvělé slavnosti se odbývaly. Ale císař zaměstnávaje se zlatodějstvím a hvězdopravectvím, upadal znenáhla v těžkomyslnost a mnohdy po kolik neděl nikdo ho nespatřil.

Z mužů vskutku učených sluší pojmenovati hvězdáře Tycho de Brahe, slavného Kepplera a Tadeáše Hájka z Hájku; za to Polák Michal Wojski Sendzivoj a Giovanni Scotta, Vlach, byli pouzí dobrodruzi, kteří ze sobeckých příčin císaře svými kejkly klamali. Když se roku 1611 Matyáš stal králem Českým po nezdařeném vpádu Pasovských, tu zanevřel Rudolf na celý svět a lítost a hoře sklátily ho brzy v hrob. Při korunování bratra svého Matyáše proklel prý „nevděčnou Prahu", a kletba ta brzy stihla celou zemi českou v hrůzách války třicetileté.

Císař Matyáš dal vystavěti průčelí k městu, které do našich dnů se zachovalo. Když stavové protestantští dne 23. května r. 1618 císařské místodržitele z oken vyhodili, tu rozhodl se císař, že zůstane sídlem ve Vídni. Byl tedy

Rudolf II. posledním císařem a králem na hradě Pražském sídlícím.

Jen na krátko bydlel tam Bedřich Falcký, zvaný zimní král, od odbojných stavů zvolený. Ten po bitvě na Bílé Hoře kvapem Prahu opustil.

Válka třicetiletá způsobila hradu ztráty nenahraditelné. Sasové jako přátelé, Švédové jako nepřátelé odvezli odtud celé náklady stkvostných věcí.

Ferdinand III. podnikl četné opravy a hodlal mnohé nové stavby provésti, leč válka tomu překážela. Císař Leopold I. kázal sochařem Heidelbergrem postaviti studnu podnes v nádvoří se nacházející a roku 1698 tak zvaný „španělský“ sál mramorem vyzdobiti.

Císař Karel VI. provedl nové vyzdobení sálů „španělského“ a „německého“ domácím stavitelem Kilianem Dienzenhoferem.

Když Francouzové a Bavoři v létech 1741—1742 hrad v držení měli, tu nebylo nic poškozeno, toliko zahrada zámecká byla od vojáků tam tábořících poněkud spustošena. Za to strašně vedlo se starému královskému sídlu, když král pruský, Bedřich II., v r. 1757 marně Prahu obléhal. Z rozkazu jeho střílelo se z děl hlavně na ctihodný chrám Svatovítský. Byloť 22.000 kulí do něho vypáleno, 770 jich leželo v lodi chrámové a střecha měla 215 děr. Zámek sám, zejména španělský sál a ústav šlechtičen, byl valně pobořen.

Bylo nutno hrad opraviti a různé přístavky v jednotný sloh uvésti. S tím začalo se pod řízením hr. Františka Josefa Pachty z Rájova dle výkresů stavitele Banasty a stavba ukončena r. 1774. Sochy a ostatní uměleckou práci sochařskou provedl Ignacius Platzer, z Plzně rodilý. Za panování císaře Karla VI. a císařovny Marie Terezie většina drahocenných obrazů do Vídně a jinam odvezena byla; proto však předce ještě dosti pokladů tam zůstalo do časů císaře Josefa II. Tu byla vykonána přenáhlená dražba na zbytky umělecké sbírky Rudolfovy a mnohé skvosty takměř byly vyhozeny.

R. WALDHEIM WIEN

Belvedere v Praze

Za císaře Josefa II. hrad měl býti v kasárny dělostřelecké proměněn. Prosbám stavů podařilo se, že upuštěno od úmyslu toho. Na rozkaz císařův důstojným spůsobem r. 1783 sály španělský a německý byly obnoveny. Od r. 1848 byl hrad Pražský sídlem císaře Ferdinanda Dobrotivého a císařovny Marie Anny. Za tou příčinou dostalo se zejména staré císařem Ferdinandem II. léta 1639 založené dvorní kapli vkusné opravy, kterou dle svých nákresů provedl český malíř Vilém Kandler. Oltář ozdoben jest znamenitým obrazem „Smrt Vykupitele", který maloval slovutný malíř František Xaver Balko.

Dne 29. června roku 1875 dokonal císař Ferdinand život svůj, plný krásných skutků dobročinných a roku 1884 následovala ho neméně šlechetná choť jeho císařovna Marie Anna. V létech 1881—1883 sídlili Jejich císařské Výsosti korunní princ Rudolf a korunní princezna Stefanie v královském hradě Pražském.

Na konec sluší zmíniti se ještě o výše dotčeném letohrádku královny Anny čili „Belvederu", který Ferdinand I. ku poctě své manželky Anny Jagellonské vystavěti dal. Plán vypracoval Ferrabosco di Lagno, stavbu vykonal Paolo della Stella. Stavba ve 20 létech ukončená stála prý 100.000 dukátů. Jest to pomník umění stavitelského, který i samo město Florencie Praze závidí. Jméno „Belvedere", t. j. krásná vyhlídka, jest vskutku nad míru případné, neboť se odtud otevírá rozkošný pohled na Prahu s okolím a na hrad Pražský. Nelze pochopiti, že tento skvost stavitelského umění za Josefa II. v dělostřeleckou laboratoř proměniti mohli! Teprv nejvyšší purkrabí, hr. Chotek, původce sadů kolem letohrádku, spůsobil, že budova nedůstojného a pro hrad i město nebezpečného závodu toho byla zbavena.

Nákladem krasoumné jednoty české byl sál v prvním patře r. 1851—1865 freskami čili nástěnnými malbami z dějin českých vyzdoben. Malby ty pocházejí od malířů A. Lhoty, E. Lauffera, J. Trenkwalda a E. Svobody.

Zámek Zákupský.

Celé skoro století stál tento krásný zámek opuštěn; vybledlé čalouny a zvětralé fresky dávaly svědectví o bývalé jeho slávě. Teprv císař Ferdinand I. a vznešená choť jeho Marie Anna zvolili sobě r. 1851 zámek ten za letní sídlo, a tu zaskvěly se síně jeho opět ve starém lesku a slávě.

Roku 1359 patřil zámek rytířům ze Smojna, jimž, protože stále v brnění chodili, též Pancíř přezdívali. Brzy potom stal se pánem na Zákupech pan Vaněk z Wartenberka. V bouřích husitských byl téměř do základů rozkotán, tak že znova vystavěn býti musil. Na to panoval v Zákupech Zdislav Berka z Dubé a Lípy, hlava rodu katolické víře oddaného. Byl jedním z těch čtyřiadvacíti šlechticů, kteří korunu českou arciknížeti Ferdinandovi nabídli a on také nově zvolenému králi první zprávu o tom zaslal. Po roce 1632 zdědil zámek po své manželce Anně Magdaleně z Kolovrat vévoda Jindřich Julius ze Sachsen-Lauenburku. Roku 1770 přešel zámek dědictvím na kurfürsta Maxmiliana Josefa Bavorského.

Když roku 1805 Maxmilian Josef Bavorským dědičným králem se stal, vzdal se svých pozemků v Čechách, které r. 1814 přejal arcivévoda Toskánský.

Ve Vídni žil syn vypuzeného císaře Napoleona I., jménem Napoleon František Josef Karel, a tomu postoupil arcivévoda Toskánský Zákupy na žádost císaře Františka I. a on dostal

Zámek Zákupský.

jméno „vévody Zákupského“; ale vskutku nikdy nevstoupil v držení tohoto majetku, neboť už r. 1832 zemřel a statky roku 1847 postoupeny císaři Ferdinandovi, který vzdav se roku 1848 trůnu, velmi rád žil v zátiší na Zákupech nebo Ploškovicích času letního.

Zámek sám jest prostá stavba renessanční podoby obdélníkové. Ze starých zdí nezbylo ani památky. Nad hlavním vchodem jest znak Sasko-Lauenburský, nad druhým vnitřním vchodem znak Berky z Dubé, dvě sukovité větve dubové.

Zbožný císař soustředil všecku péči na zámeckou kapli, která se za řízení malíře Viléma Kandlera stala pravým skvostem, ač všude šetřeno starožitností, které skutečně cenu měly. V předsíni zdobí okna malby na skle od Jana Quasta, který sám malířství na skle se naučil a mistrovství ve svém oboru dosáhl. Mnohé vypuklé práce v kapli pocházejí od českého sochaře Václava Levého. Hlavní oltář jest v římském slohu z vlašských mramorů proveden Petrem Bonami z Karrary, jakož i postavy andělů taktéž z bílého mramoru. Nad hlavním oltářem jest kruhové okno taktéž Quastem malované. Postranní jediný oltář vytesán jest z českého mramoru sochařem Svobodou a naproti nástěnný obraz od Kandlera sv. Františka Paduanského představující, an káže rybám.

Stinná zámecká zahrada kryje ještě mnoho zvětralých zbytků soch, jimiž vévoda Lauenburský park byl ozdobil zejména jest tu pěkná terrasa s několika řadami fantastických karyatid. K parku pojí se les, v němž pěšinky pískem posypány jsou a po kterých snadno dostaneme se na návrší zdobené gloriettem zvaným „Marie Anna“, odkud rozkošná vyhlídka do požehnaného kraje se otvírá.

V novější době mnoho se o Zákupech mluvilo a psalo, neb dne 8. července r. 1876 setkal se tam Jeho Veličenstvo císař František Josef I. s carem Ruským.

Královský hrad Budínský.

Když Římané ve své touze po rozšíření svého panství také Pannonska se zmocnili, založili osadu nad Dunajem, které dali jméno Aquincum (aquae quinque = pět pramenů) pod návrším Budínským.

Král Béla IV. vystavěl prý hrad Budín opevněný příkopy a hradbami. Král Zikmund, syn císaře Karla IV., bratr krále Vácslava IV., tento hrad znamenitě opravil a zvelebil. R. 1419 poslal francouzské řemeslníky a umělce, aby residenci dle vkusu a pokroku západního vyzdobili.

Po smrti Zikmunda stal se králem Albrecht V., zvolen byv jednohlasně na sněmu v Budíně roku 1439. Po jeho smrti následoval co král Uherský král Vladislav Polský, a když tento v bitvě u Varny padl, vzat jest jednohlasným usnešením stavů Ladislav Pohrobek, syn Albrechtův, za krále.

Stavové jmenovali Jana Hunyada, vítěze nad Turky, gubernatorem a poručníkem nedospělého krále a r. 1456 objevil se král v Budíně i uvázal se v držení hradu. Po jeho smrti v Praze r. 1457 zvolen byl syn Hunyadův Matyáš zvaný Korvin za krále uherského a vstoupil r. 1458 co král do hradu Budínského. Roku 1467 slavil zde velikolepým způsobem zasnoubení své s princeznou Neapolskou. Za krále toho dosáhl Budín i hrad svého největšího rozkvětu. On zejména vystavěl zadní část hradu směrem k Dunaji a ozdobil dvůr dvěma studnama, mramorovou a stříbrnou. Také uvnitř vše s nebývalou nádherou zařídil a sochami po způsobu Římském ozdobil. Lázně teplé

Královský hrad Budínský.

i studené byly ve hradě. Po smrti krále Matyáše vypukly zmatky v říši uherské a ohromná moc Osmanů, používajíc jich, valila se stále dál, až konečně r. 1541 dobyl Soliman Budína a veliká část Uher proměněna v turecký pašalík.

Teprv po 145 letech podařilo se za Leopolda I. vévodovi Lotarinskému Budína zase dobyti, kterážto událost po celém světě křesťanském radostně slavena byla. Hrad však a větší část města byla v rozvalinách a dlouho nemohl se vzpamatovati. K tomu vybuchla prachárna na blízku hradu a dovršila dílo zkázy. — Slavný stavitel Fischer z Erlachu započal r. 1715 s novou stavbou a v ní pokračováno i za Karla VI. Když Marie Terezie r. 1751 do Budína zavítala, tu mnoho učinila ve prospěch zanedbaných měst. — R. 1792 dal se císař František I. v Budíně korunovati. Podobná slavnost, však mnohem nádhernější a skvostnější odbývána v Budíně, když J. Vel. císař pán František Josef I. a Její Vel. císařovna Alžběta v kostele P. Marie dne 8. července 1867 korunováni byli. Tím započala nová doba zemi Uherské a hrad Budínský stal se opět sídlem královským.

Nynější budova jest větším dílem stavbou z doby Marie Terezie, kterou r. 1777 stavitel Hillebrand dokončil. Stavba stála 402.679 zl. Strana k Dunaji obrácená měří asi 180 metrů a uprostřed façady jest krásný na sloupení spočívající balkon. Ke hlavní budově pojí se dvě veliká křídla. V celém zámku jsou 203 pokoje bohatě, ne však nádherně ozdobené. Hlavní obydlí jsou v prvním patře hlavní fronty. V levém zámeckém křídle jest zámecký kostel sv. Zikmunda s ostatky sv. Štěpána (pravá ruka jeho). V témž křídle chovají se korunovační klenoty.

Překrásná jest zahrada táhnoucí se na svahu od královského zámku dolů k Dunajské části města. Hořejší taras, zvaný esplanada, jest každému přístupný a poskytuje rozkošnou vyhlídku na Dunaj a hlavní město uherské. Do zahrady se může buď velikými mřížovými vraty aneb vrátky v levém rohu zámeckého dvora. Dolejší část má plno překrásných zákoutí mezi starými hradbami, kteráž jsou ozdobena záhony květinovými, trávníky, skupinami stromů a drobnými vodomety. V pravo od zámku jde se jižní zámeckou branou vzhůru do staré pevnosti, na níž na mnohých místech pamětní desky hlásají, jaké hrozné události a výjevy zde se kdy přihodily.

Letohrádek Gödöllö.

Jedeme-li z Pešti dráhou, dostaneme se do Gödöllö asi za hodinu. Cesta vede přes pahorky Kerepes-ské, odkud každou chvíli otvírá se vyhlídka do osamělých lesnatých roklí a divokých, zanedbaných úvozů. Pusta, která místy se objevuje, jest nápadnou protivou této bujné zeleně.

Letohrádek Gödöllö stavěn jest ve slohu 17. století. Podle prostřední, mohutnými kopulemi ozdobené stavby táhnou se prostranná křídla, také kopulemi krášlená. Nádvoří jest osmihranné, k parku otevřené. Zámek jest jen o jednom poschodí, střecha nevysoká, celek dělá dojem sídla knížecího. Budova má celkem 120 pokojů. Komnaty, ve kterých Císař Pán obývá, jsou sice vkusně a pohodlně, ale jednoduše zařízeny, beze vší nádhery. Rodina Grasalkovičů vystavěla tento zámeček a dostalo se jí té vzácné cti, že hostila tu císařovnu Marii Terezii; leč rod ten již třetím pokolením vymřel. Po smrti knížete Antonína zakoupil Gödöllö baron Sina, velký dobrodinec chudiny, za jeden milion zlatých a pak přešel statek v majetek belgické banky. V roce 1867 zakoupil uherský sněm toto panství a věnoval je na důkaz lásky a oddanosti národa uherského nejjasnějšímu domu panovnickému.

Z komnat za času císařovny Marie Terezie jest nejnádhernější veliká jídelna. Stěny jsou bílé se zlatem, nábytek z červeného aksamitu, ohromná až k stropu sáhající zrcadla s velikými ramenatými svícny. Vedle jest ložnice, která

Letohrádek Gödöllő.

zachována podnes v témž stavu, jako když zde císařovna dlela. Zdi pokryty jsou žlutou štukaturou, od níž červené, rýhované sloupky se odrážejí; temně červené, těžké záclony mírní světlo. Podobné záclony zastírají hluboký výklenek, kde stojí lůžko a stůl potažený rudým aksamitem, který zlatem je vyšívaný. Několik židlí a stolků, příruční zrcadlo achatem, karneolem a jinými drahokami vykládané doplňuje celý nábytek. S jedné stěny hledí na nás obraz, vlídná tvář veliké císařovny.

Zámecký park jest pravým skvostem umění zahradnického. Není zde sice žádných hříček, v jakých si libovali zahradníci minulého století, není zde přistříhaných stromořadí, ani podzemních jeskyň a umělých zátiší. Jen na „královském pahorku" jest pavillon, v němž jsou podobizny všech panovníků uherských, Attilou počínajíc.

Před zámeckou branou prostírá se trávník zdobený pestrým kobercem květinovým a lemovaný vysokými stromy. Celý park má asi 300 jiter, bažantnice 400 jiter. Ve velikých sklenníkách jsou překrásné kamelie a několik pomerančů neobyčejné velikosti. Taktéž velikolepé jest divadlo, jízdárna a stáje. Panství Gödöllö je bohaté na louky a lesy. Překrásné jsou zejména staleté, mohutné doubravy a smrčiny, které oplývají zvěří a poskytují vzácnou příležitost k ušlechtilé zábavě lovecké. Z lesů porůznu prokmitají lovecké domky. Největší z lovčích zámečků jest Babat; jest tu zároveň hospodářský dvůr. Prostírá se na překrásné louce, na níž tu a tam obrovské duby své koruny rozkládají. I orlové zde bývají častými hosty. Krajina jest celkem velmi úrodná a statek sám výborně zařízen. Chová se tam přes 200 koní a hovězího dobytka a více než 12.000 ovec.

Největší obec na blízku jest městys Gödöllö. Místo to jest dosti veliké a zcela po maďarsku zařízené. Náměstí jest veliké a po velikém dešti pokryto bezedným bahnem. Domky jsou nízké a čisté, zídkami neb zahrádkami od sebe oddělené.

Poněvadž císařská rodina ráda a často v Gödöllö sídlí, změní se možná brzy opuštěnost nynější v čilý život, až bohatí obyvatelé z Pešti počnou na blízku letohrádky sobě stavěti.

Letohrádek v Ischlu.

V rakouském Salzkammergutě leží městys Ischl při řece téhož jména. Obec ta zkvétá jako vznešené lázeňské místo nejen pro svou krásnou polohu, nýbrž zejména pro to, že zde císařská rodina každým rokem nějakou dobu sídlí. Celá osada je plná stromořadí a sadů a kamkoli oko s povýšeného místa pohlédne, všude vidí kyprou zeleň a v pozadí alpské velikány, nejzáze skvoucí Dachstein. Cesty jsou všude pohodlné a vyhlídky opatřené vkusnými altány k pohodlí navštěvovatelů. Okolí samo poskytuje četné a překrásné výlety do alpské přírody.

Překrásné stromořadí vede vzhůru k císařskému letohrádku, který mile ze zeleně sadů vyhlédá. Hlavní průčelí jest v důstojném, jednoduchém slohu vystavěno. Průčelí do parku jest o jednom patru s velikým salonem uprostřed; po obou stranách táhnou se otevřená sloupoví neb gallerie k oběma křídlům. Před salonem jest široký balkon na sloupech a tyto, jakož i mříže jsou popínavými rostlinami hustě obrostlé. Štít hlavního průčelí jest ozdoben četnými kamzičími růžky a hlavami. Vyhlídka s terrasy před zámkem jest přerozkošná.

V Ischlu ucházel se náš Císař Pán o svou vznešenou nevěstu, a to spůsobem prostým a dojemným. Bylo to dne 16. srpna r. 1853, když Jeho Veličenství na několik dní do Ischlu přišel, aby tam několik dní v kruhu rodinném strávil. Arcivévodkyně Žofie uspořádala k poctě té návštěvy ples, ku

R. v. WALDHEIM WIEN.

Letohrádek v Ischlu.

kterému vznešená společnost z Ischlu pozvána byla a jehož se též obě princezny Bavorské, které právě v Ischlu meškaly, účastnily. Veliké bylo překvapení, když Císař Pán po skončení plesu ke své vznešené matce pravil, že zvolil sestřenici princeznu Alžbětu za svou budoucí choť. Princezna Eliška, když jí volba císařova oznámena byla, nechtěla tomu z počátku ani věřiti, ale pak jsouc ubezpečena o vážnosti toho nabídnutí, svolila s radostí. Když dne 19. srpna časně ráno císař pán provázen celou rodinou kostel opouštěl, přistoupil k oltáři a pravil knězi odcházejícímu: „Pane faráři! Požehnejte nás! Zde hle jest má nevěsta.“ A když z kostela vycházel, všimnul si hraběte O'Donella, i zvolal na něho: „Dnes jsem Vám vpravdě vděčným za to, že jste mi život zachránil.“

Na to uložil císař svému prvnímu komorníkovi Legrenziovi, aby letohrádek v Ischlu přestavěl a do dubna — kdy sňatek měl býti slaven — r. 1854 aby vše bylo hotovo. Ačkoliv půda byla měkká, dostál Legrenzi jedním zednickým mistrem podporován úloze své v čase určeném.

Když císařská rodina v Ischlu mešká, tu jsou na letohrádku prapory v císařských barvách vztýčeny a do parku se nesmí.

Císař málokdy může si dopřáti klidného pobytu v kruhu rodinném, jsa ustavičně zaměstnán starostmi vládními; avšak kdykoli může několik dní občerstvení svému věnovati, tu jede večerním vlakem do Lambachu, v noci přes jezero Traunské, a jest ráno po 4. hodině v Ischlu. Již časně z rána baví se honbou v okolních lesích. Ráno shromáždí se rodina ke společné snídani ve ville a dopoledne vyřizuje Jeho Veličenstvo neodkladné záležitosti. Každé neděle jde císař pán sám beze všeho průvodu do farního kostela na mši svatou.

Je-li odpoledne příznivá pohoda, tu vyjedou si Jejich Veličenstva pouze štolbou provázeni do Laufen aneb jinam některou stinnou cestou; někdy jdou také pěšky do Rettenbašského mlýna, kde mezi hosty v zahradní restauraci posvačí.

Dokud žil ještě otec císaře pána, arcivévoda František Karel, tu často dávala mu císařovna „dobrý večer“, jedouc

kolem balkonu, kde stařičký pán sedě večerního chladu užíval. Dokud byl arcivévoda ještě čilým, že mohl sám po krajině se procházeti, tu navštěvoval často chatrče a příbytky chudiny a byl všude štědrým dobrodincem.

Jednoho dne učinil návštěvu královně Anglické, která v Gmundu sídlila, a když jej chtěla pak domů vyprovoditi, bránil se tomu zdvořile, řka, že má ještě mnoho návštěv vykonati. Královna divila se tomu a když se otázala, koho že musí navštíviti, tu odpověděl arcivévoda s dobrotivým svým úsměvem: „Své chudé“.

R. v. WALDHEIM, WIEN.

Residence v Salchurku

Residence v Salcburku a zámek Hellbrunn.

Na sídelném náměstí starobylého a slavného města Salcburku vypíná se skvostná budova, zimní residence. Celá objemná stavba, malému městu podobná, vystavěna jest za různých dob, ačkoliv stavitelé patrně chtěli slohu starší stavby se přidržeti a časem i věrně jej napodobili. Náměstí sídelné jest asi 140 metrů dlouhé a 80 metrů široké, tak že budova má kolem všude dosti volnosti. Stavba započata arcibiskupem Wolfem Ditrichem r. 1592, arcibiskup Marek Sitticus hrabě z Hohenemsu ozdobil stavbu různým sloupovím. Z četných sálů skvostně zařízených a objemem svým vynikajících zasluhuje zmínky zejména onen, ve kterém se podobizny všech Salcburských arcibiskupů — počínaje svatým Rupertem — nalézají. Na nádvoří stojí překrásná kašna za arcibiskupa Guidobalda hraběte Thuna postavená. Nádržka jest velmi objemná, mramorová a skoro 12 metrů vysoká. Uprostřed ční skupina skalní, obklopena čtyřmi vodními koni z celých balvanů mramorových vytesanými. Na skále stojí tři obři nesouce na svých mohutných zádech velikou okrouhlou mísu, ve které několik mořských ryb ohony svými lasturu do výše zvedá. Tam odtud teprvé mořský bůžek vodu do značné výše vystřikuje, ta pak zpět do lastury a konečně do nádržky padá. Tvůrce této fontany byl Antonio Dorio r. 1664.

Nová stavba na dvorním náměstí jest věru skvostná; nyní jest zde umístěna zemská správa a soudní úřady.

Na jednom rohu vypíná se věž, která ve své lucerně má zvonkovou hru roku 1703 od hodináře Jeremiáše Sauttera sestrojenou, která do dneška ráno, v poledne a večer a každého měsíce jiný nápěv hraje.

Hellbrunn, rozkošný letohrádek, leží asi hodinu od Salcburku a jest zajisté přední ozdobou krásného okolí hlavního města. Za krásných letních dnů, zejména svátků valí se obecenstvo tam proudem, používajíc široké silnice, jejíž boky vroubeny jsou staletými lípami, buky a duby, jichž větve neproniknutelnou klenbu tvoříce příjemný chládek působí. — V pravo i v levo potěší se oko pohledem na šťavnatou zeleň luk, zpestřenou krásnými villami a zámečky, vesničkami a dvory a odpočine si konečně v pozadí na strmých, věčně zasněžených Alpách.

Cesta na konec vroubena jest jedlemi a konečně objeví se nám v pozadí jejím pěkný zámeček Hellbrunn. Vystavěl jej počátkem 17. století arcibiskup Marek Sitticus, jenž byl velikým ctitelem všeho malebného a podivného. Háje a zahrady tohoto letohrádku zaujímají plochu, že bys ji za hodinu neobešel a jsou vesměs zdí uzavřeny. Veliká zahrada od zámku na levo jest po anglicku zařízena; sem cizinci nejraději zacházejí. Rybníky a průplavy střídají se zde s bohatými záhony květin, všude plno soch, chrámečků, allejí a bludišť. Prostřed parku otvírá se přistřihanou allejí lesních stromů překvapující vyhlídka na zámek Goldenstein. Jde-li se odtud v pravo, tu přijde se dlouhým stinným stromořadím ku skrytým jeskyním a vodopádům, podobným oněm ve Versaillu ve Francii. Kráčíme-li dále říší umělých vodometů, tu třeba opatrnosti. Vstoupí-li někdo do jeskyně modly jakési a zadívá se na lva, z jehož koruny voda vystřikuje, tu najednou postříkne jej silný proud z nitra jeskyně a než uteče, pokropí jej jiný z venku. A takových překvapení je v Hellbrunnu plno. Pod zámkem na př. jest jeskyně Neptunova, ve které navštěvovatel důkladně promokne, nespasí-li se útěkem. A tak se jde dále kolem jeskyně Orfeovy, před kterou jest spící dívka, socha to výtečné práce.

B. v. WALDHEIM WIEN.

Park Hellbrunnský.

Všude plno pyramid, obelisků, galerii, houštin a květinových koberců. Napadne-li někoho, aby se posadil na některém kamenném sedadle, která tak vábivě kolem kamenného stolu kynou, tu hned vyrazí naň silný proud vody a na prchajícího sype se se všech stran hustý déšť.

Za zámkem, hned u obory zdvihá se pahorek, jehož vrchol zdobí pěkný zámeček, jenž prý za jediný měsíc byl vystavěn. — Odtud lze přehlednouti všechny ty divy vodní mechaniky, ty překrásné zahrady, dále i hlavní město s jeho hrdými věžemi a hradbami. Kdo ještě výše vystoupí, dostane se do pamětihodného, ve skále vytesaného divadla, odkud jest přerozkošný rozhled po krajině.

Zámek v Innsbruku.

Innsbruk rozkládá se po obou březích řeky Innu tam, kde údolí, jímž řeka protéká, ponenáhlu se šíří. Severní stěna Alp sahá až k levému břehu, jsouc pokryta z části domy předměstskými. Za to na jihu od města jest údolí širší a teprv opodál jižními Alpami ohrazeno. Taktéž směrem východním otvírá se údolí s poli vzdělávanými a poseto dědinami. Na západě strmí však zase alpští velikáni, zejména známá Martinská stěna. — Poloha Innsbruku jest výhodná, dopouštějíc jednak na všechny strany dobré spojení, jednak poskytujíc dosti pohodlný přechod roklinou směrem k Brenneru.

Jako město připomíná se Innsbruk poprvé r. 1232, za krátko byly tam hradby a r. 1239 dostalo se mu prvních výsad. Když stalo se Tyrolsko samostatnou zemí pod žezlem Habsburským, stal se Innsbruk brzy hlavním městem; zejména Fridrich „s prázdnou kapsou“ sídlel většinou ve hradě od něho vystavěném a také císař Maximilian I. zdržoval se tam často a rád.

Císařský hrad má tři poschodí a stojí tam, kde druhdy letní palác stával, pro častá zemětřesení, toliko ze dřeva zbudovaný. Když požárem stavba ta za své vzala, vystavěl císař Maximilian I. budovu novou, která v letech 1766 až 1770 za císařovny Marie Terezie opět a to v nynějším slohu přestavěna byla. Zvláštní zajímavost má obrovský sál malbami od Maulbertha ozdobený a hradní kaple, která tam

Zámek v Innsbruku.

stojí, kde císař František, choť Marie Terezie, vraceje se z divadla náhlou smrtí zachvácen skonal.

Na prostoře před zámkem křovím obklopena vypíná se jízdecká socha arcivévody Leopolda V.

Pěkná, rozsáhlá dvorní zahrada, výborně ošetřovaná, jest obecenstvu přístupna. Velmi památný jest hradní chrám, který v letech 1553—1563 v prvním slohu renesančním vystavěn byl. Štíhlé, rudé sloupy mramorové nesou klenbu tří lodí chrámových. V prostřední lodi jest náhrobek císaře Maximiliana I. v podobě sarkofagu z černého mramoru vytesaný, na jehož 24 polích výjevy ze života toho mocnáře v bílém mramoru výtečně vypuklinami provedeny jsou. Na náhrobku jest kovová socha panovníka klečícího v plném ornátě císařském a na rozích jsou postavy allegorické.

K náhrobku připojuje se 28 velkých soch kovových, které představují dílem členy z rodu Habsburského, dílem hrdiny předhistorické. Má se za to, že ty dvě nejlepší ulity byly od Petra Vischera v Norimberce aneb že z Burgundska do Innsbruku se dostaly. Ostatní ulity jsou dle návrhů dvorského malíře Sesselschreibera roku 1508 od Godela, Löfflera a Landenstraucha. Ve stříbrné kapli jsou od Collina náhrobky arciknížete Ferdinanda a jeho choti Filipiny Welserovy. Také mdlé bronzové sošky původně na náhrobek císaře Maxmiliana. Při umělecky provedené mříži, schodiště vroubící jest taktéž od Collina provedený náhrobek české šlechtičny Kateřiny z Lokšan, důvěrné přítelkyně Filipiny Welserovy. Z nových pomníků vyniká náhrobek Ondřeje Hofra z r. 1834. Hrdina zobrazen jest stoje z příma s praporem v ruce. Socha zdělána jest z tyrolského mramoru. Na protější stěně jest pomník Tyrolanů, kteří na začátku našeho století v bojích proti Francouzům hrdinskou smrtí za vlasť na bojišti skonali. Konečně zasluhuje zmínky křížová chodba ku chrámu připojená, která se svými mohutnými pilíři a oblouky také z té doby pochází, co chrám sám.

Zámek Ambras

Jako Innsbruk, tak i zámek Ambras vzal původ v dobách prastarých. V století 14. patřil Markétě Hubaté, pak Fridrichovi „s prázdnou kapsou“ a ten zastavil ho Albrechtovi Rakouskému. Pak zase několikrát byl zastaven, až ho konečně císař Ferdinand I. vyplatil; od té doby zůstal při rodu Habsburském. Arcikníže Ferdinand daroval ho r. 1564 své manželce, krásné Filipině Welserové. Tu nastaly pravé teprv změny. Arcikníže chtěl ze zámku pravou residenci učiniti a zároveň jej skvosty všeho druhu naplniti. Zejména drahocenných zbrojí a zbraní většinou od vynikajících mužův bylo tam za krátko nakupeno množství ohromné. Krásné zahrady rozkládaly se kolem, umělá jezírka a vodopády každým krokem diváka překvapovaly — to vše zmizelo dnes; ze zahrad jsou louky a pole. Nejenom zbroj sbíral arcikníže, nýbrž vše, co mělo cenu uměleckou.

Objemná knihovna, obrazárna, sbírka vyřezávaných drahých kamenů, mince, práce ze dřeva a kosti — vše to tvořilo dohromady poklad, jakých bylo v jiných městech poskrovnu. Na zámku nebylo vidět zlatem ověšených sluhů, ani dvorských bláznů, arcikníže liboval si ve společnosti mužů učených a zejména umělců. Šlechta snažila se, aby syny své ke dvoru tyrolskému dávala a této cti dostalo se též proslulému českému panici Albrechtovi Václavovi Eusebiovi Valdsteinovi, pozdějšímu slavnému vévodovi Friedlandskému.

Zámek Ambras.

Mladému muži nelíbilo se ve hlučné síni při hodech a tak vyšel si na chodbu a usedl na okno; i zahleděl se do těch světů, kterými noční nebe bylo poseto. Noční vzduch jej však omámil a on usnuv spadnul střemhlav s druhého poschodí do dvora. Společnost polekána běžela dolů a hle, až na nepatrné odřeniny a mdlobu, která záhy pominula, nestalo se mladíkovi ničeho; událost ta a zázračné zachránění zůstalo mu však rozhodné pro celý život jeho.

Po smrti Filipiny Welserové připadl hrad jejím dvěma synům. V poslední vůli výslovně bylo žádáno, aby dědicové nikdy sbírek tamních nerozptylovali, nýbrž aby vše, co tak pracně sebráno bylo, také pohromadě zůstalo. Mladší syn zděditiv po starším bratru Ambras, prodal ho, nemaje dědiců, císaři Rudolfovi II. za 170.000 zlatých, při čemž opět šetřeno podmínek zakladatelových. Když císař Leopold I. v průvodu knihovníka svého Lambecka roku 1665 Ambras navštívil, tu vzal Lambeck mnoho vzácných děl do Vídně a tak učiněn počátek nešetrného dělení a trhání sbírky.

Když pak roku 1703 Bavoři a Francouzové do Tyrol postupovali, byly sbírky částečně odvezeny, při čemž mnoho věcí ztraceno neb rozchvátáno. Roku 1713 byly ze sbírky Ambraské vzaty mince, které scházely ve Vídeňském kabinetu, a neschopností a pohodlností dozorců octly se sbírky ve strašném nepořádku. Krásná sbírka seschla se tak na polovici; ustavičné převážení pro nepokoje válečné nebylo jí ovšem na prospěch. Když konečně Prešpurským mírem (1805) císař František byl nucen Tyrolsko Bavorům vydati, tu vymohl dějepisec baron Hormayr, že Ambraská sbírka mohla býti docela do Vídně odvezena jakožto soukromý majetek domu Habsburského. Francouzové vzali však a poslali do Paříže zbroj, kterou nosili Montmorency, Guisové, Biron, též i brnění Františka I., krále Francouzského.

Později, když Tyroly už dávno zase byly zemí Habsburskou, odvezeno ještě to, co cenu mělo, do Vídně a sbírka celá umístěna v dolejší části Belvederu, aby tak aspoň poněkud zadost se učinilo přání zakladatele Ferdinanda

Tyrolského. Sbírky Ambrasské nyní umístěny jsou v uměleckém museu císařském, před císařským hradem nově postaveném.

Konečně nutno upozorniti, že ze zámku rozkošná vyhlídka na Innsbruk a ke stěně Martinské se otvírá, tak že každý s dobrou se potáže, kdo jsa v Innsbruku, do zámku se podívá.

Zámek Miramar

Zámek Miramar.

Jako zkamenělá báchorka vypíná se nedaleko města Terstu na pobřeží adriatského moře zámek Miramar, pod nímž vlny mořské si pohrávají. Jest to zámek císaře mexického, Maximiliana, který za šťastných dob jako arcikníže sobě jej vystavěl a v něm se svou chotí sídlel. Byl milovníkem romantismu a při tom muž velice vzdělaný i vytvořil sobě tuto perlu mezi císařskými zámky. Dle plánů a návrhů Maximilianových stavitelem byl Antonín Hauser.

Rozkošná jest vyjížďka z Terstu do Miramaru za pěkného jitra; v pravo skvostné villy bohatých kupců, mosty a tunnely jižní dráhy, v levo v modravé dálce břehy Istrie v samém sousedství čilý a pestrý přístav, staré tržiště římské Tergeste, nynější Terst.

Rozkošným loubím révy madeirské, jeskyněmi a roklinami, kolem sochy sv. Jiří přijdeme k zámku. Úzkým, zbraněmi naplněným korridorem dostaneme se do schodiště zdobeného čínskými pracemi. V pravo malá kaple, v levo přízemní komnaty císařovy. Knihovna plná nejvzácnějších děl, soch Danta, Homera, Shakespeara. Děl skvostných a adress, arciknížeti věnovaných, je plno po stolech. Z knihovny vejde se do kajuty, dle lodě Novary zařízené, na které císař kolem světa se plavil. V tomto pokoji meškal císař nejraději, když o vážných věcech přemýšlel. Vše jest zde tak, jak to

zanechal — psací stůl, obrazy, mezi nimi: Marie Antoinetta ve vězení a zavraždění Césara.

V salonech císařovny Charlotty jest plno krásných olejových obrazů i aquarel slavných mistrů. Mohutné schody mramorové vedou ke skvostným siním v prvém poschodí. Ze sálů nejskvostnější jsou jídelna, síň panovníků a sál trůnní. Vše jest do podrobna provedeno dle vlastnoručních náčrtků císařových. Pod nebesy stojí socha císařova v nadživotní velikosti v ornátě císařském. V pokoji panovníků, kde hosté vznešení časem sídleli, jsou v hedbávných čalounech vsazena poprsí všech tehda v Evropě panujících císařů a králů.

Stranou od zámku, těsně u břehu mořského jest „Museum". V přízemí jest nad míru zajímavá sbírka egyptská s nesčetnými soškami bohů a krásnými mumiemi. Dále jsou sbírky sebrané fregatou Novarou v Brasilii, Indii a jinde, hliněné modly mexikánské, rarity všeliké v krásných síních a t. d. Skvosty a poklady neobyčejné chová v sobě v prvém poschodí klenotnice. Jsou tam židle, na nichž císařští manželé jako děti sedávali, sešity ze studentských dob, drobnosti, které při sobě císař nosil, a mnoho jiných zajímavých věcí. Dále jest tam celý korunovační ornát císařův z modrého hedbáví, dvě bohatě drahokamy vykládaná stříbrná žezla, mexický jezdecký oblek císařův ze šedého aksamitu, bohatě vyšívaný, a široký bílý klobouk, všechny řády, které Maximilian v Mexiku založil, a nepřehledná řada skvostných drobností. Mezi památkami, které císaři podány byly, vyniká práce divochů: v malé skřínce z černého dřeva perletí vykládané jsou tři malilinké hudební nástroje: housle, kytara a mandolina, vše ze dřeva a perletí skvostně vyloženo.

Spěcháme do parku a vstoupíme na balustradu, ze které vidíme širé moře; zdá se nám, že vidíme, jak se koráb vzdaluje, který císařské manžely z tohoto šťastného zátiší odváží do dálné ciziny, která se jim stala tak osudnou!

Přehled.

Tiskem moravské akciové knihtiskárny v Brně.